

Ale vylož mi celou pohádku;
dostaneš peněz hezkou hromádku.
Neumíš? já ti ji vyvedu:
když Holýho³³
do školy přivedu.

33) viz výklad o Jakubu Holém ze Zavořic na s. 366–367 pův. vyd. a *Výklad pohádky horničné* na s. 368–369 pův. vyd.

/46/ STARÝCH PAMĚTÍ KUTNOHORSKÝCH
HANDŠTAN ČTVRTÝ
Z DOLU SLAVÍK VYŠTUFOVANÝ^a

Couk, jenž se blíž vsi Křesetic táhne, od starých Horníků, nevím z jaké příčiny, Ptačí hory byl nazván: snad že na těch místech mnoho ptactva se nacházelo. Mezi jinými pak doly na tom couku bývalými jeden Slavík sloul: dosti možné proto, že svou rudou ten couk oslavil; aneb snad že když jej šorfovati^b počali, nějaký slavík líbě zazpíval. Necht' jest jakkoli, já z toho dolu Slavíka tento handštan vynáším, kterýžto nám vyloží

starých Horníků a Hor Kutenských chvály

Některá česká města velké a pěkné chvály od mnohých knížat a králů českých nabyla; ale nevím, zdali staré Horníky a jejich hory stříbrné v chvalách předčila. Já toho laskavému čtenáři k rozsudku zanechám, a o to jedině se přičiním, abych pod figurou slavíků, ne /47/ všech, ale toliko některých králů českých libezně o Hoře Kutně a Hornících zpěvy připomenul. Znam se, že zpívati neumím, však měkký od tvrdého zpěv rozeznati umím.

První slavík, jehožto libá píseň v uších mých zazněla, jest král Václav, toho jména druhý, přijmím Svátý, v počtu českých králů šestý, kterýžto v horních právích, latině léta Páně 1300 vydaných (v 1. knize,

a) v jednom kusu vyřatý b) po žíle stříbra hledati

kap. 7),¹ o Hoře Kutně takto zpíval: „Hora Kutna pro velebnosti své nad jiné hory stříbrné povyšení, nad jiná mnohá města v mnohých věcech se raduje.“ Rozumíš, čtenáři, toho královského slavíka této písní? Já jí takto rozumím, že chtěl říci: že za jeho času nad všechny jiné hory stříbrné Kutna bohatstvím oplývala a snad i zlaté hory jílovské ourodností svou převyšovala; což já z toho hádám, že Albrecht císař na žádné jiné české hory krom kutenských se nepotahoval² a ty samé jediné mocné králi Vácslavovi odniti usiloval, jakž dole v sedmém handštánu uslyšíš. Co pak ona slova: „Hora Kutna pro velebnosti své povyšení,“ a zase ona: „nad jiná města v mnohých věcech se raduje,“ co, pravím, jiného navrhuje, než že Hora těch časů mezi jinými městy jako královna v majestátu seděla: aneb jako královna /48/ na pravici krále, rozličností privilegií a milostí obklíčena, stála? To hle byl zpěv první prvního slavíka: ale kde jich více? Zůřivost Žižkova všechny partes³ v létu 1424 s radním domem i celým městem popálila: což se taky s těmi concerty přihodilo, kteréžto král Jan, Karel, veleslavný jeho syn, jakož i Vácslav, Karlova synovec, všickni na Horu a Horníky laskaví, komponovali. Pročež druhého slavíka, císaře a krále Zigmunda, poslechněme a k tomu, co on o Hoře Kutně a Hornících prozpěvoval, uší nastavme:

„Zavazání jsme (tak on v majestátu léta 1437 uděleném praví) k tomu snažnost naši přičiniti, aby město Hory Kutny, v němžto největší a nejužitečnější poklad

1) omyl: citát je z kn. 1, kap. 6, paragr. 17; viz i výklad na s. 20 až 21 pův. vyd.;

2) neusiloval o získání dolů

3) party, notové zápisy

a klenot všeho království jest a záleží, bylo vyzdvíženo a dolové zase, po tak dávném a vši zemi příliš škodlivém zapuštění,⁴ mohli k užitku toho tak zašlého království býti navedeni a uděláni. Nebo jakož dílo těch hor převeliký užitek a prospěch všemu království přináší: takéž, a mnohém výše, zapuštění jich škody nenabytí⁵ vši zemi mohlo by přinesti.“ Z kterýchžto slov znáti jest, jaká chvála Hory v Kutně tehdáž býti musila, když ní Království české stálo i klesalo.

Třetí slavík, Ladislav, Albrechta Druhého, římského císaře a českého krále syn, v dvojím majestátu, léta 1454 15. dne června (kdyžto /49/ jiní slavíckové zpívají přestávají) dvojí mutetu⁶ o Hoře Kutně zazpíval. První takto zněla: „Sluší na naši vznešenost svobod našich těm městům udělovati, kterýchžto netoliko obyvatelé vděčným nám poslušenstvím po vůli jsou, ale taky jejich dědiny a země, hojnou plodností naplněné, obilí a drahé kovy nám poskytují. Pročež znamenavše my stálou a neporušenou obyvatelů Hor Kutenských k nám věrnost a veliké důchody, kteréž koruně tohoto království našeho těch hor stříbrných a měděných klufty přivádějí etc.“ Druhá pak muteta takto šla: „Ačkoli předků našich milostná nadání všem věrným našim bez odporu potvrdili jsme: těm však s větší žádostí jich práva tvrdíme, jichžto pevná a stálá věrnost při nás ustavičně bez porušení zůstala a místa užitečná pohodlnost a velký užitek tomu království, naší koruně, vždycky jsou vydávala. I poněvadž jménem šephmístra a konšel přísežných i vši obce na Horách Kutnách,

4) opuštění a zničení

5) nenahraditelné

6) dvě moteta

našich věrných milých (z jichžto věrnosti a stříbrných dolů nám i našim předkům užitek nemalý pocházel), od velebnosti naší s pokorou bylo jest prošeno.“ Ó přepěkné dvě mutety, kdo jim rozumí! Jimžto podobných více nepochybně byl by tento slavíček zazpíval, kdyby byl déle v Čechách královal a v kolníčku⁷ smrti nepolkl. Ač jistější jest věc, že ho zlí lidé jedem otrávil, když ho napájeli.

/50/ Čtvrtý slavík, ač v husitském kalichu hlas propil, nicméně o Hoře Kutné velmi líbezně zpíval. Král totižto Jiří, jenžto v létu 1459 dne 15. prasince (kterého sice času slavičků nebejvá slyšeti) v majestátě svém takto se ozval: „Mezi těmi věcmi, kteréž slavného našeho království stav nad jiné zvelebují, nemalý nám dar od Boha nesmrtdlného daný býti známe, žíl a rudy drahé hojnost na Horách Kutnách, kdež zvláště skála stříbrem se dmoucí bohatství králům a jich poddaným až posavád dala a budoucně dáti slibuje. Protož ne nadarmo místo to nebeskou dobrotou vzezřelé nescíslnými privilegii předkové naši obdařili a milostmi mnohými osvobodili. Nám taky nemensší péče jest, aby jich štěstím všecko šťastné bylo, a co zpuštěno jest, hojností hor se vyzdvíhlo. My, jenž ty hory ourodností svou království tomuto užitečné a štědrotou vždycky věrné býti jsme seznali, a kutnohorské měšťany, jak nám, tak i předkům našim ustavičnými a věrnými službami vždy hotové býti skutečně uznali.“ Při konci pak téhož majestátu ještě takto dokládá: „Kteří (totížto Kutenští Horníci) zajisté císařské a královské komoře drahými

7) jedna z tradovaných příčin Ladislavovy smrti; údajně snědl otrávenou ředkev

kovy přisluhují.“ Tato chvála krále, ač nekatolického, však pro svou rozšafnost a moudrost, jakož i v věcech válečných zkušenost i od katolických scribentů velmi chváleného, není špatná: a každé /51/ slovo na váhu položené u rozumných zlato a stříbro převáží.

Chceme-li nyní pátého slavíka, totiž krále Vladislava, Kazimíra polského krále prvorozeného syna a onoho sv. Kazimíra (jenž v panicství svém umřítí než čistotu svou poškrvnil volil a onu ode všech chválenou hymnu: „Každého dne chvály hodné etc.“⁸ o Rodičce boží složil) vlastního bratra, slyšeti? Slyšme medle a sonáty jeho poslouchejme: ale ne všechny, nebo on v 45 letech svého nad Čechy panování velmi mnoho jich o Hoře Kutné složil, a kdybych je všechny chtěl tuto přezpívati, snad bych čtenářům nechuť nějakou způsobil: ježto vím, že i ta libá muzika, pokudž jest prodloužila, naposledy člověka omrzí. Ze všech tedy těch jeho sonát sedm toliko v tolika majestátích od něho obsažených přepíši, aby se seznalo, jaké chvály u toho krále Kutna Hora někdy zasloužila.

První sonátu, jak na Království české léta 1471 došel, takto zahral: „Město naše Hory Kutny tak velmi způsobem nebeským a dobrotou patření⁹ nebeského jest užitečné, že země stříbro a jiné kovy a rudy z sebe vyvozující od nesmrtdlného Boha a mírovstvím přirození¹⁰ množí se a rozhojňuje. Což království tomuto, nám i poddaným našim mnohé poklady a pomoci při-

8) etc. = „vzdej Marii, duše má“; píseň doložená v českém kancionálu poprvé r. 1631 a pak ještě mnohokrát

9) péče, opatrování

10) dokonalostí přírodních sil

sluhuje; a ke cti Boha /52/ všemohoucího, k chvále a slávě království tohoto, jakož i k naší nesmrtelné pochvale se vztahuje: poněvadž tentýž nebeský a zvláštní dar mnohým královstvím a vlastem, jakž o tom dobře víme, není propůjčený. Pro kterýžto dar tak znamenitý a vyvýšený někdy nejjasnější králové čeští, předkové naši, Bohu všemohoucímu díky činíce, vyborně, zasloužitelně a právě město Hory Kutny a jeho obyvatele mnohými rozličnými a zvláštními milostmi, svobodami, vejsadami obdařili jsou. Kterýmižto oni (Kutnohorští) jsouce potěšeni a ozdobeni, tím pilněji a udatněji předřečený poklad kovu a rudí ze skálí a žíl země sekati a shromažďovati a korunu královskou tím hojnějšími užitky potěšovati mohli, tak, aby království toto a jeho králové netoliko stav svůj, ale taky obecní věc lépeji a pobožněji spravovali. Což Bohu vděčné a lidem příjemné býti nepochybujem. Protož radíť nám to moc královská, abychom nápodobně týchž pobožných předků našich králů českých (spatříce neustalou věrnost a stálou jak v nešťastných, tak i šťastných věcech často jmenovaných Horníků Kutenských přistalost)¹¹ šlepějí následovali“ etc. Může-li na světě chvála pěknější kteréhokoli města vymyšlená býti!

Druhou sonátu král Vladislav v létu 1486 na tento způsob muzicíroval: „Hledíce k jich /53/ (totiž Kutenských) věrným, stálým a ustavičným službám, kteréž nám činili, činí a činiti nepřestávají: a také znajíce to, že oni v též věrnosti a stálosti k nám, jakožto k králi českému, pánu svému dědičnému, se zachovají: a potom tím lépe aby mohli a měli nám sloužiti, čímž nás milos-

11) oddanost

tivějšího k sobě poznají.“ Ach což pěkně ona slova: „věrným, stálým a ustavičným službám“ v mých uších znějí!

Třetí sonáty, léta 1489 složené, tyto noty byly: „Důstojenství královskému přísluší víru, stálost a upřímnost zachovalou a nepohnutou poddaných svých milostmi a obdařeními svými zvláštními odplacovati, aby těmi a takovými věcmi potěšeni jsouce, hotověji a povolněji u víře a stálosti trvajíce, panům svým sloužili. Kterakéžto my v jistotě shledali jsme poctivé šephmístry, radu i všecku obec na Horách našich Kutnách, věrné naše milé: že oni u víře, poddanosti a pravé stálosti k předkům našim králům českým šťastné paměti jsou se zachovali podlé nich ve všech potřebách, hrdel i statků svých k vyzdvížení Hor nelitující. A skrze to mnohých milostí a obdarování od nich jsou došli. V kteréžto víře a stálosti od počátku našeho kralování též k nám jakožto k králi českému, pánu svému dědičnému, se zachovávají, ve vsí hotovosti a povolnosti sami sebe i také statků svých pro nás i také pro obecné dobré vsí Koruny naší české dobrovolně /54/ nelitující.“ Tato sonáta zlatem by psaná měla býti. Dobře zpíváš, medomluvný slavičku! zpívejž dále.

Čtvrtá sonáta v létu 1491 takto zněla: „Znamenavše i vskutku shledavše mnohé věrné, ustavičné a pilné služby, které jsou nám hned od počátku našeho v Čechách kralování poctiví šephmístry, rada i všecka obec na Horách Kutnách, věrní naši milí, vskutku činili a ukazovali, a až dosavad nám se s službami svými věrnou a upřímnou poddaností slíbili a nepřestávají se zachovávat: jsouce vždycky ve všech našich užitečných potřebách nám volní a k učinění hotoví beze vsí odpornosti. I chtějí jim, jakož hodné a spravedlivé jest,

takové jich stálé, platné a ochotné služby, kteréž nám upřímným oumyslem a věrným srdcem činili a činiti nepřestávají, milostí naší královskou a dobrým nahraditi“ etc. Nevidím, co by více mohlo povědino býti.

V páté sonátě tímto způsobem léta 1503 zazpíval: „Dole psané milosti jim Horníkům na Horách Kutných tímto listem dáváme: aby oni, čím nás milostivějšího pána svého k sobě poznají, tím tužší a pevnější v své víře k nám a budoucím králům českým stálost měli. Jakož pak ani nám, ani předkům našim v žádné stranní puntý, zápisy aneb vejtržnosti¹² nikdy jsou se nedali.“ Trnu, když to čtu!

Z šesté sonáty, léta 1507 komponované, tato /55/ jest clausula.¹³ „Jakož pak poctiví šephmistři a konšele i všickni Horníci Hor Kuten vždy v věrnosti a poddanosti naší stáli a stojíce netoliko nám a předkům našim, králům českým, ale i vši Koruně české nemalé pohodlí, dobré a užitek skrze náklady své a své osvobození jsou přivedli.“

Šedmou a poslední sonátou, v létu 1514 zahranou, ten šedesátiletý slavík uši a srdce Horníků obveselil, takto muzicírující: „K věčné paměti známo činíme tímto listem všem lidem, jak nynějšího, tak budoucího věku, že prohledajíce k mnohým nákladům, věrným, pilným a užitečným službám poctivých šephmistrů a konšelů i vši obce města našeho Hor Kuten, věrných našich milých, kterýmiž jsou mnohé časy dávné předkům našim, císařům a králům českým, a zvláště nám netoliko práci životnou, ale taky i statky svými dotyka-

12) spiknutí, smlouvy aneb vzpoury

13) (logický) závěr; výrok

jíce hor, ke cti a dobrému tohoto království sloužili a podnes slouží. Pro kteréžto chválitebné a vděčné příčiny příslušné jest, abychom k příkladu jiným, skutečnou jich zásluhu poznajíce, uctivost nějakou jim učinili. Protož nechtíce zvláštní naší lásky a milosti královské umenšiti, ani kterou nepamět nesti pro takové jejich zásluhy, a zvláště proto, že nás a krále Ludvíka, dědice našeho, ve všem věrně jsou se přidrželi. Poněvadž takové město ke cti království tomuto a nám i našim dědicům a budoucím králům /56/ českým jest užitek seznalé.“ Omdlevám přílišnou sladkostí této sonáty! Přestaň! přestaň dále muzicírovati, ó slavíčku! Horníci na těch sonátách taky přestávají.

Mladí slavíčkové učívají se od starých zpívati: král Ludvík od pana otce Vladislava naučil se Horu Kutnu a Horníky slaviti. Což znáti jest z tremuly¹⁴ léta božího 1523 v majestátu Horníkům uděleném zaslechlé: „Zna- jíce, prej, že nám a všemu Království českému oni (Kutenští Horníci) svými náklady znamenité užítky přivozovali a ještě přivozují“ etc. Málo ten slavíček zazpíval, protože nenadále v Uhřích u Mogáče, léta 1526 před Turky utíkaje, do bahna s koněm padl a v něm se utopil. Nešťastný a nečasný pán! s nimžto všecko předčasem se dalo. Nebo (jak někteří scribentové znamenají) předčasem, totiž osmiměsíčný nedochůdče, se narodil, a to léta 1506, kterýžto rok Martin Kuten těmito slovy krátce obsáhl: ante DIeM natVs.¹⁵ Předčasem, totiž

14) z tremola; ve zpěvu znamená výkyv v intenzitě hlasu bez změny tónové výšky; velmi rychlé opakování téhož tónu

15) Kořínek cituje M. Kuthena z Velešlavína *Kalendáře historického...*, 2. vyd. v Praze r. 1590, s. 362

v 12. létě obraděl. Předčasem, totiž v 18. létě, ošedivěl. Předčasem, totiž dvouletý, uherskou a českou korunou korunován. Předčasem, totiž v 16 létech, se oženil. Předčasem naposledy, totiž v 20. létě věku svého, zahynul.

Ferdinand První a Maximilián, jeho syn, čeští králové, podlé španielského zvyku /57/ a vážnosti Hory Kutny slovy neslavili, ale mnoho jí sobě, jakožto bohaté pokladnice, vážili; a více skutkem než slovy ji velebili. Zvláště Maximilián, kterýžto co při horách za Ferdinanda pro rozličné s Turkem války bylo zpuštěno, dle vši možnosti snažil se vyzdvihnouti.

Rudolf v velebnosti své málem slov mnoho povídal, když Horu Kutnu v majestátech, psaních, dekretích jednak „svým i Českého království obzvláštním klenotem,“ jedním „neposledním zemským pokladem“ nazýval. Čehož že král Matyáš neznamenal, od pavování^c Kaňku^d upustil, a tím sobě i svým potomkům tu pokladnici vodami škodlivě zatopil.

Slyšeli jsme až dosavad císaře a krále, Hor Kutenských a starých Horníků slavitele a slavíky, takže jiných chválitelů neni zapotřebí. Nicméně, pokudž se čtenářům nestíží aspoň jednoho stehlička aneb čižička (kterýžto ptáček taky jest libý zpěváček) poslechnouti, mně se nestíží jedinký jeho corrant¹⁶ o Hoře Kutně tuto přepsati. Ten pak ptáček žádný jiný neni než mistr

c) těžení a dobejvání d) z toho pramenu těch časů
nejlepší rudy vycházely

16) courante; pův. lidový starofrancouzský tanec; do umělé hudby pronikl kol. r. 1600, pak součást barokní suity, zvl. francouzské a italské

Adam z Veleslavína, nad něhož minulého věku v českých kronikách zbledlejšího nebylo. „Hora Kutna /58/ (praví on v přípisu čtyřrečného dikcionáře,¹⁷ kutnohorským panům šepmístrům léta 1598 učiněném) nejslovutnější město, na bohatství a lid někdy velmi mocné, kteréžto po Praze přednost a první místo jak v boji, tak v pokoji, jak doma, tak vně obdrželo a jako za menší hlavní město a království tohoto poklad držáno vždycky bylo.“

Již jsem chtěl k pátému handštánu sáhnouti, a hle, připadlo mi na mysl, abych těm královským slavíčkům na poděkování tak pěkných o Horách Kutnách písní zpívaných dvacet slavíčkových sonát, od jednoho pozorného muže a muzikanta za celých čtyřmécítma let¹⁸ vyšetřených, dedikoval. Což teď činím a je se vši ponížeností těm králům presentuji.

SONÁTY SLAVÍČKOVÉ

JICHŽTO ON V SVĚM ZPĚVU UŽIVÁVÁ

1. Zpe, tyu, zkva
2. Kvoror, pipi, tyo, tyo, tyo, tyo, tyo, tyo, fio, tyo, tyo, tyo, tyx
3. Kucyó, kucyó, kucyo, kucyo, kucyo, kucyo, kucyo
4. Zy, zy, zy, zy, zy, zy, zy, zy
- /59/ 5. Kvoror, tyu, kskva, pipik
6. Dyu, tyu, kskvo

17) v předmluvě (Epistola dedicatoria) slovníku *Nomenclator quadrilinguis Bohemico-latino-graeco-germanicus* vydaného v Praze r. 1598, s. 1; v originálu latinsky

18) dvacet čtyři

7. Kvory, zpe, tyo, tyo, tyo, tyo, tyo, tyo, tyo, tyo, tyo
8. Tyvú, tyvú, tyvú, tyvú, tyvu
9. Tyo, tyo, tyo, tyo, tyo, tyo, tyo, tyo, tyo, tyo
10. Zpe, zpe, zyzy, zkvokvi
11. Zkvú, zyzy, kvore, tucyo
12. Zpe, zpe, zpe, zpe, zpe, zpe
13. Zpe, zpe, zpe, zpe, zpe, zpe
14. Pipipi, kucyo, kvory, kvorytuo
15. Kvorororor, kucyo, kucyo
16. Kucyo, zkvo, zkvo, zkvo, zkvo, zkvo, tya, tya, tya
17. Kvoror, tyo, tyu, zkve
18. Kvorý, kvorý, kvorý, kvorý, zpe
19. Zpe, zpe, zpe, pi, pi, pi, pi, pi, pi, pi, pi
20. Zkva, zkva, tyo, tyu, zyzynzy

To jsou noty a sonáty, jichžto ten medozpěvný ptáček v svém muzicírování užívá. Zná se,¹⁹ že netak na papíře zní, jak on sám je svým křtánkem a pysečkem hovoří. Ale kdo by chtěl vlastně²⁰ do té muziky trefiti, musil by se v slavička proměnit.

19) přiznávám, nezapírám

20) náležitě, správně

/60/ STARÝCH PAMĚTÍ KUTNOHORSKÝCH
HANDŠTAN PÁTÝ
Z VORTU LÁSKA VYFUDROVANÝ^a

Chvála jest pravá lásky dcera, jakož jeden moudrý pověděl. Aniž se zmejlil. Nebo kdo koho nemiluje, zřídka ho vychvaluje. Kdo pak k někomu laskavou náklonností hoří, ten milého až k nebi vynáší. Viděli jsme v předešlém handštánu dceru: v tomto popatřme na matku. Chci říci: v předcházejícím handštánu královských slavíků o Horách Kutenských a Hornících líbé zpěvy a chvály jsme slyšeli: v přítomném budeme týchž královských milovníků lásku k Horníkům a Horám zpytovat. Tento handštán z vortu Lásky (jenž před léty na Kaňku v Panské šachtě býval) jest vyfudrován: slušně tedy bude jednati

o královské k Horám a Horníkům lásce

Že pak pravá láska na těchto čtyrech puňktích nejvíc záleží: 1. milého často navštěvovati, 2. s milým, aspoň někdy, se obveselovati, 3. v čas potřeby dobré rady /61/ milému uděliti, 4. o milého věci se starostliti; z toho, co nyní míním vypravovati, lehce se porozumí, zdali čeští králové pravou lásku k Horám a Kutenským Horníkům v srdci nesli. Od kohopak začátek učiníme?

Začneme od krále Václava, syna Otokarova, a jeho

a) vyvezený